

Börtönmediáció Magyarországon 1 – A kísérlet

Akár egész hátralévő életükben szoronghatnak a bűncselekmények áldozatai, de szabadulás előtt még a bűnözők egy része is fél. A megoldásra egy az Európai Unió által finanszírozott kísérletben, a MEREPS (Mediation and Restorative Justice in Prison Settings) programban magyar, német és angol kutatók keresik a választ. A Foresee Kutatócsoport által vezetett nemzetközi konzorcium három éves kutatásában magyar partnerként az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI), a Büntetés Végrehajtás Országos Parancsnoksága – pontosabban a balassagyarmati és a tököli Bv-intézet -, valamint a Községi Szolgáltatások Alapítványa vesz részt. A kutatás eddigi eredményeiről és a lehetséges megoldásokról beszélnek a szakemberek a Független Hírügynökség három részes sorozatában.

Magyarországon a bűnelkövető és a sértett között az első fokú ítéletig van lehetőség mediációra, azaz közvetítő segítségével létrehozott megbeszélésre, bizonyos bűncselekményfajták esetén. Súlyos ügyekben vádoltaknak, illetve az elítélteknek – és áldozataiknak - erre nincs lehetőségük. Belgiumban azonban például a legsúlyosabb ügyek esetén is tartanak mediációt, például egy gyilkosság tettese és áldozatának családjá között.

Az eddigi kutatások szerint azonban itthon is lenne igény elítéltek és áldozataik közötti közvetítésre. Barabás Tünde, az OKRI főmunkatársa szerint az áldozatok közül sokan életük végéig szoronganak. Különösen akkor növekszik a félelem, mikor közeledik a sérelmet okozó bűnelkövető szabadulásának ideje. Kevésbé ismert, de az elítéltek közül sokan szintén félnek, főleg, ha kisebb közösségben követték el a bűncselekményt: mi lesz, ha kikerülnek a börtönből, nem áll-e bosszút rajtuk a korábbi áldozat, vagy családja – mondta Barabás Tünde. Ráadásul az áldozatok sokszor tudni szeretnék, miért éppen velük, és hogyan történt meg az adott bűncselekmény, erre pedig általában csak a bűnelkövető tudna válaszolni.

A sértettek és az elítéltek összehozása – önkéntes alapon - mindkét fél helyzetét megkönnyítené. A módszernek Belgium az úttörője, de sikerekről számoltak be a kutatók Angliában, Németországban és Svájcban is. Itthon - elsőként Magyarországon - a két, kísérletben résztvevő börtönben – Balassagyarmaton és Tökölön - vannak előkészületek ilyen beszélgetések megtartására. A kutatók azonban az ombudsman, az első fokú bíróság, illetve a Legfőbb Ügyészség büntetés-végrehajtási főosztályának állásfoglalására várnak.

Az áldozatot ugyanis nem lehet „lerohanni” egy olyan kérdéssel, hogy akar-e beszélni a bűnözővel. Erre egy megfelelően előkészített, biztonságos eljárást kell kialakítani, akár az áldozatban, akár a bűnözőben merül fel az igény a mediációra – mondta Barabás Tünde.

A jogszabályi kétségek miatt a 2009 elején indult kísérletsorozatban ezért Magyarországon jelenleg a börtönökön belüli konfliktusok megoldására folytattak le néhány ilyen mediációs eljárást, kísérleti jelleggel. Ezeken az üléseken – úgynevezett

pilot-okon – megbeszéljük a felek, hogy kit, miért irritál a másik viselkedése. Írásban fektetik le, hogy ki, mit fog változtatni, mit csinál, és mit nem csinál a jövőben, amíg össze vannak zárva. A beszélgetések mediálásában jelenleg még pszichológus is segít, de cél, hogy a program végére a büntetés-végrehajtási dolgozók elsajátítsák a konfliktuskezelési technikákat, és önállóan vezessenek le üléseket. Ehhez a kutatók oktató anyagot is összeállítottak számukra.

A kísérlet 2011-ben még tart, az eredményeket ezután összegzik a kutatók. A program egyes elemeiről tájékoztatást terveznek a közeli jövőben. Ami most tudható, azt a mereps.foresee.hu oldalon találhatják meg az érdeklődők, magyar és angol nyelven.

(A sorozat pénteken délelőtt megjelenő, második részében a börtönökön belüli mediáció konkrét eseteiről, illetve az elkövető és az áldozat közti találkozók lehetőségeiről lesz szó)

+++

Börtönmediáció Magyarországon 2 – konfliktus zárkán belül és kívül

A börtönökben sajátos módon oldják meg konfliktusaikat a fogvatartottak, az utolsó lehetőség az, mikor szólnak a nevelőknek. A kutatások szerint azért, mert nincs tapasztalatuk arról, hogy számukra pozitívan, retorzió nélkül is végződhet egy-egy ilyen eset. A megoldásra egy az Európai Unió által finanszírozott kísérletben, a MEREPS programban kutatók keresik a választ, Magyarországon is. A Független Hírügynökség sorozatának második részében a börtönökön belüli mediáció konkrét eseteiről, illetve az elkövető és az áldozat közti találkozók lehetőségeiről lesz szó

A Foresee Kutatócsoport által vezetett nemzetközi konzorcium három éves kutatásában magyar partnerként az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI), a Büntetés Végrehajtás Országos Parancsnoksága – pontosabban két Bv-intézet -, valamint a Közösségi Szolgáltatások Alapítványa vesz részt. A börtönökön belüli konfliktusok alternatív megoldására már konkrét kísérleteket tettek a kutatók, az elítélt és az áldozat közötti kapcsolat felvételéhez azonban még nincs kialakult módszer.

A börtönökön belül főleg az úgynevezett „zárkakonfliktusok” okoznak gondot, vagyis mikor az egy zárkában lévőek összekülönböznek. Ez néha rendkívül súlyos következményekkel jár. Szegő Dóra, a kísérletek elemzésével foglalkozó kutató elmondta, hogy eddig 4 sikeres „pilot”-ot, ülést tudtak tartani. Ezek közül kettő zárkakonfliktusról szólt. A harmadik esetben egy elítélt és a családtagjai között tartottak mediációt, mikor a fogvatartottat 5 napra „szabadságra” engedték a börtönből. Ez egy megelőző, és a helyzetet előkészítő, konfliktusmegelőző beszélgetés volt. Mindegyik ülés rövid távon sikeresnek mondható, de mivel ezek az elmúlt két-három hónapban történtek, nincs arról információ, hogy a fogvatartottak hosszú távon is betartják-e a megállapodásokat.

Megtörtént például, hogy a megállapodást aláíró egyik fogvatartott jelezte a nevelőjének, hogy nem tudja betartani az abban foglaltakat, és kérte, hogy helyezték át másik cellába. Szegő Dóra szerint ez is siker, ugyanis a megállapodás része volt az is, hogy ilyen esetben nem más – például erőszakos – módszerrel próbálkozik, hanem a nevelőjét értesíti.

A harmadik típusú „pilot”-ot az úgynevezett zárkafelelősök között hozták össze. A zárkafelelős az a fogvatartott, amelyik a zárka rendjéért felel. E találkozó célja a fogvatartottak együttműködőkészségének javítása volt, és annak feltérképezése, hogy miért nem szólnak a problémáikról a rabok a nevelőknek. Kiderült, hogy a fogvatartottaknak bevett konfliktuskezelési módszereik vannak a zárkán belül. Csak a legsúlyosabb, testi sértéssel végződő esetek jutnak el a börtön személyzetéhez. Ennek az az oka, hogy nincs tapasztalatuk arról, hogy egy ilyen eset pozitívan, büntetés nélkül is végződhet a számukra. A rendes eljárás szerint ugyanis ilyen esetben fegyelmi indul a börtönben. E beszélgetés tanulsága volt az is, hogy a zárkafelelősöket túlterheli ez a bevett gyakorlat, és eszköztelennek érzik magukat bizonyos konfliktusok kezelésében. Ezért valós az igény a külső segítségre, csak meg kell találni annak módját, hogy az elítéltek elfogadják.

Az áldozatokkal való találkozásra még nem volt konkrét példa ebben a kutatásban, igaz, előzményként Balassagyarmaton már végeztek ilyen kísérletet. Előkészületben azonban van már 5 ügy, ahol az elítélteknek van igénye a kapcsolatfelvételre és ismerik is áldozataikat. Ezek az esetek a jóvátételről szólnának. Az egyik előkészületben lévő eset egy kábítószerrel való visszaélés miatt elítélt emberé, aki vállalta, hogy településén, az iskolában előadást tartana a gyerekeknek a kábítószer káros hatásairól és a drogkereskedelem következményeiről. Van olyan is, aki bocsánatkérő levelet írt áldozatának. Ennél „radikálisabb” forma, mikor az érintett elítélt találkozna a korábbi sértettel, hogy bocsánatot kérjen, kölcsönösen tisztázzák féltelmeiket és szorongásaikat és választ kapjanak kérdéseikre.

(A sorozat harmadik, szombaton délelőtt megjelenő, befejező részében a Balassagyarmati börtön parancsnoka beszél a programról a Büntetés-végrehajtás oldaláról, illetve a MEREPS-et megelőző, balassagyarmati kísérletről.)

+++

Börtönmediáció Magyarországon 3 - Verekedés helyett felnőtt viselkedés

Magyarországon két börtön vesz részt a börtönmediációval kapcsolatos, már három éve tartó kutatásban és kísérletben: a Fiatalkorúak Büntetés Végrehajtási intézete Tökölön, illetve a Balassagyarmati Fegyház és Börtön. A cél az elítéltek alternatív jóvátételi lehetőségeire, a börtönökön belüli konfliktusok és a tettes-áldozat konfliktusok hatékony kezelése, erre keresik a megoldást az uniós finanszírozású MEREPS projektben. A projekt előzményeként sikerült emberölési ügyben 14 évre ítélt férfi, és áldozatának édesanyja között találkozót létrehozni, a balassagyarmati intézmény falain kívül. A kísérletben azok a szakemberek vettek részt, mint a MEREPS-ben, az eredmény pedig

megegerősítette **mind a kutatókban, mind a BV vezetőségében, hogy működőképes egy ilyen célú együttműködés.**

A Balassagyarmati Fegyház és Börtön parancsnoka, Budai István szerint főképpen azért csatlakoztak a kísérleti programhoz, mert szeretnék, ha az elítéltek lelkiismerete felébredne. Másrészt meg kell adni a lehetőséget az áldozatoknak – vagy halállal végződő bűncselekménynél a hozzátartozóknak – hogy választ kapjanak olyan kérdéseikre, amelyeket a büntetőeljárások nem tudnak megválaszolni. A három éve zajló kísérletben már kiválasztották azokat a büntetés-végrehajtási dolgozókat az intézményben, akik részt vehetnek börtönmediációs eljárásokban, fel is készítették őket a feladatra.

Másrészről szeretnék azt is felmérni, hogyan lehet alkalmazni a mediációs módszert a börtönön belüli konfliktusok feloldására. Mint Budai István fogalmazott: 140 százalékos a börtönök telítettsége, kis helyen kell összezární olyan embereket, akiknek nagyobb a személyes tér szükséglete, és akiknél a fenytés nem feltétlenül hatásos. Ezeknek az embereknek meg kell tanulniuk, hogy felnőtt emberként tudják megbeszélni egymással problémáikat, vállaljanak felelősséget tetteikért, konfliktusaikat pedig ne erőszakkal próbálják megoldani. a börtönön belüli mediáció elterjesztésétől azt várják, hogy csökkenjen a fegyelmi ügyek száma.

A MEREPS egy kísérleti program, de már most tapasztalhatóak javulások a Balassagyarmati Börtön intézményén belül, zárkakonfliktusok kezelésekor. Még a MEREPS kísérlet előtt sikerült megszervezni – mert az áldozat hozzátartozója beleegyezett – egy találkozót egy 14 év szabadságvesztésből szabadult férfi és megölt áldozata édesanyja között. A férfi szabadulását több lépcsőben készítették elő, a visszailleszkedésben feladatot vállalt a lakóhelyének jegyzője, polgármestere, az érintett családja és mindenki, aki a szabadulás után segíthette. Az ő esetében nem az történt, hogy egyszerűen kiengedik a börtönből, hogy maga nézzen szembe a börtönviselteket érő elítéltelekkel. A börtön egy „irányított közeg”, ebből nehéz kilépni. Ezért a férfi családjának is számon kérhető feladatokat adtak, hogy a férfi egy hasonló, szabályozott közegbe térhessen vissza.

Egy másik rabot ideiglenesen engedtek el, őt a családjával kellett összehozni. Elmondták a családtagoknak, hogy mire kell figyelniük, hogy a fogvatartott maga is úgy érezhesse, hogy biztonságban kiengedhető – mondta a börtönparancsnok.

Budai István szerint az eddigi kísérletekben mindenki teljesítette az elvárásokat. Az új technikák kapcsán a börtön dolgozói között korábban voltak bizonytalanságok, de mára el tudták fogadni ők is. Azonban a lehetőséget szélesebb körben kellene ismertetni, mert mindenki jellemzően nehezebben fogadja el elsőre az új módszereket. A börtönparancsnok szerint ugyanis hiába van például lehetőség polgári peres eljárásokban mediációra, ha a magyar ember nehezen áll rá erre és inkább a bíróságokhoz fordul. A mostani kutatás hozadéka lehet, hogy elő tudnak állni olyan jogszabály módosító javaslatokkal, melyek hatására elterjedt és jól alkalmazható lehet a mediációs eljárás akár a börtönökön belüli konfliktusokra és a fogvatartottak illetve a sértettek közötti nézeteltérések tisztázására.